

**Леонід СКРИПКА,
Михайло ХОДОРОВСЬКИЙ**

**МОВОЮ АРХІВНИХ
ДОКУМЕНТІВ**

Олександр Безручко. Невідомий Довженко. – К.: Фенікс, 2008. – 312 с.; 200 іл.

Упродовж останнього десятиліття поживалися культурологічні дослідження щодо відновлення призабутих сторінок нашої історії, і кіномистецтва зокрема. До славної когорти вже визнаних науковців, які відкривають українській громаді справжнього О. П. Довженка – С. В. Тримбача, Л. В. Череватенка, М. А. Шудрі, В. І. Марочки – належить і молодий учений О. В. Безручко.

“Невідомий Довженко” – не єдина книга цього автора. У минулому році побачив світ також підготовлений О. В. Безручком навчальний посібник “Педагогічний метод О. П. Довженка”.

Монографія “Невідомий Довженко” зображує маловідомі сторінки життя і творчості видатного українського митця. Злободенні питання порушує О. В. Безручко у першому розділі книги, висвітлюючи діяльність українсько-російської міждержавної комісії з опрацювання комплексу проблем, пов’язаних з архівом О. П. Довженка в рамках проекту “Повість полум’яних літ Олександра Довженка”. Автор наголошує на тому, що всебічне вивчення спадщини О. П. Довженка значно ускладнюється розпорошеністю матеріалів, які зосереджені в різних українських і російських архівах: центральних, обласних, галузевих, приватних зібраннях та ін. Принагідно слід зазначити, що перелік вміщених у монографії архівних установ укладено за допомогою працівників ЦДАМЛМ України.

На думку автора, перспективним є залучення до реалізації проекту “Повість полум’яних років Олександра Довженка” архівів українських і російських спецслужб: Галузевого державного архіву Служби безпеки України, Центрального архіву Федеральної служби безпеки РФ, Центрального архіву зовнішньої політики РФ, Архіву Управління Федеральної служби безпеки по м. Москві та Московської області.

Автор обстоює ідею створення “умовного архіву О. П. Довженка”, тобто централізованої електронної бази даних про наявну документаль-

ну спадщину митця. Проблема ця надзвичайно важлива. Цілком слушно зазначає О. В. Безручко, що лише на основі автентичних архівних документів можливо в повному обсязі відтворити життєву і творчу біографію Майстра.

Архівними джерелами (чимало з яких залучено до наукового обігу вперше) живляться наступні розділи книги, у яких робиться спроба реконструкції початку педагогічної діяльності О. П. Довженка, розповідається про його роботу в Київському державному інституті кінематографії та режисерській лабораторії на Київській кінофабриці. У книзі вміщено різні за складом архівні документи: листування Олександра Петровича з колегами, партійними функціонерами, тексти його лекцій, виступів, уривки з кіносценаріїв, фрагменти спогадів. Поряд з цим використано розсекречену службову документацію. Мовиться, передусім, про оперативні зведення, укладені співробітниками НКВС стосовно “антирадянських настроїв” О. П. Довженка, його ставлення до політичних подій, що відбувалися в СРСР. Знаменно, що після появи довженківських фільмів за кордоном, він здобув не тільки визнання світової громадськості, але й опинився у полі зору іноземних спецслужб. Це засвідчують вміщені у монографії розсекречені матеріали французької секретної служби “Сюрте”, польської – “Дефензиви”. О. В. Безручком надруковано також донесення агентів гестапо про виступ О. П. Довженка на антифашистському мітингу в Києві (1938).

Отже, на основі архівних документів у книзі відтворено атмосферу доби, у якій жив і творив О. П. Довженко, перебуваючи під наглядом радянських репресивних органів та іноземних спецслужб, окреслено трагізм ситуації, у якій опинився О. П. Довженко – митець світового масштабу.

Новим фактичним матеріалом насичені розділи монографії, що розповідають про учнів О. П. Довженка і митців, які відвідували його заняття в Київському державному інституті кінематографії та режисерській лабораторії на Київській кінофабриці: П. П. Вершигори, В. О. Галицького, В. С. Довбищенка, Б. К. Дробинського, Г. Д. Затворницького, В. М. Іванова, О. С. Іщенка, М. О. Казневського, Л. І. Кохно, Г. Т. Крикуна, М. К. Макаренка, О. І. Мішуріна, С. Ф. Цибульник, О. М. Шопіна та ін. Біографічні довідки про більшість із цих осіб вміщено в іменному покажчику.

Процес наукового опрацювання архівних документів, особливо тих, що були не відомі раніше, вимагає від дослідників здатності до зіставлення та порівняння, оперування значним масивом літератури, культури художньої критики та творчого вміння вбачати в архівних рядках “живої” біографії видатного режисера ХХ сторіччя. Монографія О. В. Безручка відповідає цим вимогам і дозволяє говорити про збагачення наукового знання, передусім, стосовно теоретичного та практич-

ного доробку О. П. Довженка в галузі кінопедагогіки та його особистого внеску до організації системи кіноосвіти в Україні.

Заслуговує на позитивну оцінку стиль подання матеріалу. Між рядками об'єктивної та стислої мови архівних документів можна безпосередньо помітити емоційну та зацікавлену інтонацію автора дослідження. О. В. Безручко вдало поєднує ретроспективні факти із проблемами сучасного кінопроцесу, знаходить та аналізує сегменти перетинів “минуле-сучасне”, що актуалізує архівну інформацію, позбавляючи її заідеологізованих штампів.

У монографії “Невідомий Довженко” є й велика кількість переважно невідомих або маловідомих ілюстрацій – документів і фотографій, які унаочнюють ідеї і висновки автора.

Книга О. В. Безручка завершується нагадуванням, що у нинішньому 2009-му році мають бути розсекречені щоденники О. П. Довженка, які зберігаються нині у Російському державному архіві літератури і мистецтва. “Маємо сподівання на розсекречення документів із російських спецхранів, – зазначає автор, – що допоможе зробити ще один крок до справжнього Олександра Петровича Довженка із звичайними людськими, а не вимушеними плакатно-митинговими думками, сподіваннями, планами”¹. Не викликає сумніву, що рецензована книга сприятиме вирішенню цього надзвичайно важливого завдання. Монографія О. В. Безручка “Невідомий Довженко” стане також у нагоді творцям фундаментальної історії українського кіномистецтва, яка має ґрунтуватися на документальній основі та історичній достовірності.

¹ *Безручко С. В. Невідомий Довженко.* – К.: “Фенікс”, 2008. – С. 256.

**L. SKRYPKA,
M. KHODOROVSKY**

**In archival records language.
Olexandr Bezruchko. An unknown Dovzhenko**

Representation of a new S. Bezruchko's monography compiled on the basis of the archival records on the life and activity of the eminent Ukrainian artist O. P. Dovzhenko revealed by author.